

ИСАК БАШЕВИС СИНГЕР

БИБЛИОТЕКА¹

Такорећи све варшавске библиотеке биле су у приватним рукама. Једина градска јавна библиотека налазила се на периферији, далеко од градског центра. Они који су желели да читају литературу плаћали су један или два злота месечно. Долазећи по књиге, нису их узимали самостално с полица већ су их најпре тражили у каталогу.

Једна од оних приватних библиотека коју описујем представљала је институцију с дугогодишњом традицијом. Међутим, не би функционисала да њен власник и његови сарадници нису били специјалисти за очување књижног фонда. Фолио формати књига били су уништени. Оправљани су, лепљени папирнатом траком. Овде, у Америци, нико не би такав примерак дотакао руком, а тамо су такви примерци третирани с побожношћу, такорећи као предмет култа, као реликвија. Укоричене у платно, с уништеним хрптовима, књиге су стајале на полицама, поређане од пода до плафона. Када би се неко нашао у библиотеци, одмах би га запањивао мирис плесни, а можда, што је било још непријатније – трулежи. Читалац, који би позајмио књигу, отворивши је, опажао је често неке инсекте, односно: књишке мољце. Могао се стећи утисак, да су се препуштали стваралачком раду, учећи, читајући, студирајући. Сами су личили на словца, између којих су пузали.

Позади, иза контуара, стајао је власник библиотеке, господин Брескин. Личио је на богатог трговца или домаћина, обучен у црно, са симпатичним стомачићем, покрај кога је висео ланац цепног сата. Мада, господин Брескин је био просвећена и продуховљена особа.

¹ Прича је објављена у недељнику *Forverts* 30. X 1959. године под псеудонимом Ицхок Варшавски, касније унета у збирку *Људи на мом њују*. (Прим. прев.)

Могуће је да је прочитао све књиге из своје библиотеке. Колико је могао за своју библиотеку није куповао бофл. Желео је да читаоци-абоненти његове библиотеке нешто науче, нешто сазнају. Наравно, ништа није наметао, једино је љубазно препоручивао. Пре свега могла су се добити популарнонаучна дела, али и потпуно непозната. Тако сам наишао на Фламариона², Ничеа, Шопенхауера и на бројне радове на тему окултизма, а такође и на стручну литературу из области психологије. Налазили су се тамо примерци, који се нигде другде нису могли добити. Библиофили и библиомани долазили су са свих страна у потрази за литературом која им је дотле била непозната. Целокупна атмосфера која је владала у библиотеци подсећала је на *bejt ha-midrash*.³

Господин Брескин био је ватрени присталица и пропагатор Спинозе. Живео је у складу с његовом науком и филозофијом: „Не смејте се, не плачите, само схватајте.” Око библиотеке окупљала се јеврејска сиротиња. Лопови су крали, комунисти су организовали демонстрације, трговци старежи куповали су старудију, сиромашне пиљарице трговале су натрулим воћем. Наоколо било је свега, не искључујући ни уличне проститутке. Господин Брескин је знао одакле потичу све несреће: беда, разврат, лоповлук, због чега човек не влада својим емоцијама и осећањима. Сам је имао доста разлога за нервирање. Читаоци су уништавали књиге, прљали их, на маргинама остављали су глупе опаске. То га је нервирало, али псовкама и виком шта би постизао? Треба разумети сваку мотивацију. На префињен начин поучавао је, да се не може градити властита срећа на несрећи других. Ако човек дуго не буде схватао, свет ће дуго бити испуњен неправдама и лудилима.

После Првог светског рата појавила се нова врста читалаца. Уместо некадашњих студената јешиве⁴, који су годинама посећивали библиотеку господина Брескина, у потрази за знањем о свету, појавио се читалац жељан искључиво новина, књижевних сензација... У Француској петпарачки романи Маргерита⁵ и де Кабре⁶ објављивани су у милионским тиражима. У Енглеској развило се тржиште јефтине Валасове⁷ књиге. Из Русије почела је да пристиже комунистичка илегална штампа пуна црвене пропаганде. Свака држава експонирала је своје писце. Пољаци су објављивали велики број превода. Нов читалац или можда пре читатељка понашали

² Камил Фламарион (1842–1924), познати француски писац научне фантастике. (Прим. прев.)

³ Дом науке и молитве, јидиш. (Прим. прев.)

⁴ Јеврејска виша талмудска школа. (Прим. прев.)

⁵ Виктор Маргерит (1866–1942), француски прозни писац. (Прим. прев.)

⁶ Хуан де Кабра, шпански прозни писац. (Прим. прев.)

⁷ Едгар Валас (1875–1932), енглески писац крими романа. (Прим. прев.)

су се као размажена деца. Старе књиге третирали су као демодје одећу, док се добрим романом сматрао онај тек што је написан и објављен. Новости, новости – само то се тражило.

У почетку господин Брескин је покушавао да објашњава да нове књиге уопште нису боље од старих. Шта са стваралаштвом Толстоја? Или Платона, зар га нико неће читати? Међутим, девојке, а и зреле жене нису желеле да слушају мудре савете господина Брескина. Долазиле су нашминкане, напарфимисане и нестрпљиве, показујући конкретна интересовања, што господин Брескин није схватао. Оне су желеле да у књигама налазе еротику, сензације, да читају дела младих писаца, упетљаних у љубавне догодштинне, као јунаци њихових романа. Господин Брескин покушавао је читатељкама да наметне књиге Гогоља, међутим оне су окретале главе, показујући неприхватање.

– Ово је стара прича.

– Гогољ је шунд, де Кабра је графоман, зар је то новина? – питао је господин Брескин.

– Желим нешто о савременом животу.

– Живот се свуда одвија слично, увек је исти.

– Не...!

Када је у близини отворена нова библиотека, такорећи, искључиво с новинама, убрзо у библиотеци господина Брескина није остала ниједна читатељка. Свакога дана долазиле су госпође с претензијама, желећи да поврате уплаћену кауцију, новац уложен у библиотеку, опскрбљујући њен капитал. Господин Брескин морао је да се задужи, због чега је пао у дугове. О куповини нових књига могао је само да сања. У његовој библиотеци остали су само читаоци слични његовом књижном фонду: стари, уморни од живота, полусенке у офуцаним капутима. Тражили су преко избледелих каталожких листића књиге, које би им помогле да разреше своје проблеме, дале им готове рецепте за живот...

Поред библиотечке сале налазио се собичак са софом, у који је господин Брескин, уморан од целодневног стајања и лепљења оштећених књига, одлазио у њега накратко да дремне. Та просторија је, такорећи, све време била осунчана. Господин Брескин је годинама проводио у њој поподнева, размишљајући о чистим идејама, о духовности, о божанској природи, о њеним искомским својствима као и о њеним формама – прошлим и садашњим открићима, које је Спиноза упоређивао с таласима реке или мехуровима сапунице. У та открића спадали су сви људи – њихове мисли, жеље, фантазије и они сами, све то се ваљало као таласи, пуцало као мехурови од сапунице. Остало је само божанство, његова идеја, његово бескрајно присуство...

Изненађујуће је било када је библиотека господина Брескина пала под стечај, људи су видели шансу за њен спас управо у том собичку, који је имао посебан улаз. Многи су желели да га изнајме. Млади људи су се често распитивали у вези с тим код господина Брескина. Било је јасно чему би служио. Постао би место, у које би могли да доводе жене. Собичак није био у суседству ниједног стана, у коме је боравила нека породица. У близини није било хотела, а ни хотелског особља које би мотрило на своје госте. Собичак је идеално одговарао љубавном гнезду, месту за рандевуе.

Док је библиотека доносила добит, чак и минималан, господин Брескин дотле није хтео да чује о изнајмљивању собичка у циљеве несагласне с логиком и начелима који одговарају људима. Осим тога, њему самом је био потребан с обзиром на здравље, као место вишесатних размишљања. Међутим његова финансијска ситуација веома се погоршала, није имао други излаз, и собичак је могао да му донесе доходак, макар и скроман, целих сто злота месечно. И тако је било много издатака, поред плате запосленог библиотекара, без кога власник не би могао. Он сам, господин Брескин, није био у стању да се самостално пење мердевинама, да би извлачио из полице испод плафона неку књигу, за шта му је био потребан млад помоћник. Све то је коначно одиграло пресудну улогу и он је изнајмио собичак.

Спадао сам у старе посетиоце библиотеке господина Брескина. Уписао сам се у њу након повратка у Варшаву, из родног града мога деде. Одлазио сам у њу с истом побожношћу, као некад у *bejt ha-midrash*. У мојим очима зидови библиотеке чинили су ми се обложени благом. Никада нисам знао шта најпре да позајим. За нове књиге уопште се нисам интересовао. Чак сам сматрао да је еротике и љубави више у старим него у новим, петпарачким делима. Код Форела, Крафта-Ебинга или само код Раблеа и Петрарке је више еротике на једној страни дела него код Маргерита и де Кабре у свим њиховим књигама. Према томе, и на том пољу „шундисти” су оманули. Код њих је све било неповезано, одвојено. Хтели су да се допадају сваком, чак и малограђанским читаоцима. Сводили су се на алузије, док су класици ствари називали по имену и у свакој области пружали значајно знање.

У почетку нисам знао да је господин Брескин изнајмио свој собичак. Међутим, касније су до мојих ушију почели да допиру оданде, иза врата, разговори, смех, шапати. Сваки пут чуо сам гласове мушкарца и жене. Постало ми је јасно да се у суседству старих књига, сложених на зидним полицама, угњездила љубав. Једнога дана угледао сам тамо свог доброг познаника, члана клуба писаца. Вршио је прељубу са женом другог члана истог клуба.

У библиотеци стално су пребивали неки људи: чак онда када би већина читатељки отишла, неке жене су долазиле. Истим степеницама, које су водиле у библиотеку, ишло се и у онај собичак. Требало је само скренути надесно. Новинар који га је изнајмио био је познат по донжуанским освајањима. Често сам долазио у библиотеку, а и познавао сам љубавника и љубавницу, те је тај пар дошао до уверења, да преда мном не треба ништа да крију, те су ми поверили своју тајну. Друга ствар је била тобожња тајна. Сазнао сам за њу, јер сам повремено обављао извесне послове за тог познаника, који је знао неколико страних језика, али не довољно јидиш. Када сам долазио у библиотеку, више пута сам завиривао у собичак. Новинар ми је уручивао своје рукописе пуне грешака, које сам исправљао и преписивао. На тај начин зарађивао сам толико... да не гладујем. Први пут сам тада угледао љубав, која то није била. Хладну љубав двоје циника. Мој пријатељ новинар рекао ми је отворено, да је уморан од те везе. Упитао сам га, због чега не прекине с том женом, на шта ми је одговорио полушаливо:

– Бојим се да ми њен муж не постане непријатељ...

На крају, она се развела од мужа, али неколико година касније.

Поздравио сам се с пријатељем и ушао библиотечку салу. Господин Брескин није имао појма да сам бивао у његовом собичку. Међутим, знао је да се бавим писањем. Те ми је рекао:

– Објавите своју књигу, купићу је.

Библиотека је имала и дела на јидишу и хебрејском. Мисао да би се моја књига могла наћи међу књигама аутора, чија дела веома ценим, слатко је заголицала моју таштину.

Успут малчице сам попричао с господином Брескином о Спинози. Касније, почео сам да тражим у каталогу књиге које ћу позајмити. Шта сада да позајмим? Дарвиново *Пућовање њриродњака* или Хјумов *Тракиај о људској њрироди*, *Чуда живоџа* Гирнеја и Милера, а можда је још остала нека књига Кнута Хамсуна, коју дотле нисам читао? Сетио сам се шта ми је још рекао господин Брескин: „Млади сте... нема већег дара од младости...” О каквом је дару реч? Упитао сам себе. Због чега ме назива младим? Ото Вајнингер⁸ је у двадесет шестој години живота написао своје велико дело, уз то извршивши и самоубиство.

Изабрао сам књигу и са њом сам изашао у улицу јеврејске четврти. Тамо су људи који су ишли према мени личили на личности из књига. Видео сам халуце⁹, комунисте, ортодоксне младиће,

⁸ Ото Вајнингер (1880–1903), аустријски филозоф и психолог, аутор познатог дела *Пол и карактер*. (Прим. прев.)

⁹ Халуце – чланови омладинске ционистичке организације, који су се припремали за одлазак у Палестину. (Прим. прев.)

такође, асимилаторе. Мимиолазио сам младе девојке, сваку с њеном тајном, умећем. Љубав, злочин, кукавичлук, идеализам шетали су заједно једном улицом, истим тротоаром.

Из улицице изашла је љубавница мога пријатеља. Правећи корачиће, освртала се на све стране, лукаво као лопов. Знао сам за њену тајну, по свој прилици, боље од ње...

Ах, све то се може описати! – уздахнуо сам, удаљавајући се брзо. Пошао сам ка Врту Крашињских¹⁰ с намером да се препустим читању нове књиге.

Превела са пољског
Бисерка Рајчић

¹⁰ Врт или Парк Крашињских са чувеном библиотеком познате аристократске породице налази се у центру Варшаве. (Прим. прев.)